

Ярослав Лантінов

кандидат юридичних наук

(Харківський національний

університет внутрішніх справ)

ПРАВОВИЙ ІДЕАЛ «ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА» ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ КРИМІНАЛЬНО ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У навчальній та науковій літературі концепт «Верховенство права» найчастіше іменується «принципом права», а ще «юридичним принципом», «правовою доктриною», «правовою культурою» тощо. «Верховенство права» є концептом з іноземним походженням, а сучасне його розуміння пов'язується, у першу чергу, з діяльністю Ради Європи та Європейською комісією за демократію через право (Венеціанською комісією), які утримують провідну позицію з визначення та застосування «The Rule of Law» для оцінки націй, держав та правлінь на відповідність йому.

Якщо перекласти дослівно, то «Rule of Law» українською означає «Правило Закону» і це дуже добре визначає зміст цієї настанови: якщо нація (суспільство) бажає стати / вважатися демократичною і правовою, то вона має не лише бути демократичною (тобто залучати громадян до прийняття рішень) та забезпечувати їх права, свободи та гідність, але і здійснювати це з додержанням настанов «Законність», «Правова визначеність», «Заборона свавілля», «Равенство перед законом та недискримінація», «Забезпечення правосуддя», кожна з яких також є групою настанов. Ось «Верховенство права» і є станом коли усі ці правила повністю впроваджені у життєдіяльність нації (суспільства) і стали визначальною основою правової системи у дійсності.

Проте, як визнає Венеціанська комісія, «досягнення повного верховенства права все ще залишається нездійсненою задачею навіть у країнах із усталеною демократією» (п.29 Контрольного списку питань для оцінки дотримання верховенства права) [1]. Таким чином, можемо для себе визначити, що «Верховенство права» є по суті комплектом правил, а стан же повного впровадження «Верховенства права» – є задачею для демократично-правових суспільств (націй). Отже, можемо називати «повне «Верховенство права» також і віддаленою метою управління, тобто цінністю чи правовим ідеалом, які придатні для орієнтування при кримінально-правовому нормуванні.

Відтак, при веденні кримінально правової політики протидії злочинності з тим, щоб суспільство наблизилося та утримувалося у стані демократичного та правового, слід орієнтуватись на правила «Верховенства права». Зокрема, при криміналізаційній перевірці слід виконати наступні

правила.

1. «Законність», як елемент «Верховенства права» є групою настанов, згідно з якими слід досягти того, щоб:

А. Законотворчість була:

- транспарентною;
- підзвітною;
- демократичною.

Б. Законвикористання було доброчесним.

2. Комплекс правил «Правова визначеність» передбачає, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, які встановлюються такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки та формувати правомірні (легітимні) очікування.

А. Властивості – передбачуваність, яка забезпечується через:

- послідовність;
- точність;
- чіткість критеріїв;
- стабільність;
- встановлення наперед;
- ясність.

Б. Принципи:

- зворотня сила;
- *nullum crimen sine lege*;
- *nulla poena sine lege*;
- *ne bis in idem*;
- *res judicata*.

3. «Заборона свавілля» («Запобігання зловживанню повноваженнями»).

Для цього слід виключити здійснення юридичного нормування та індивідуальних актів урядування без адекватного обґрунтування. Досягається це через дотримання принципу обґрунтованості (об'єктивної виправданості), який досягається через підпорядковані принципи: розумної мети, домірності (пропорційності), обмеження дискреції.

– Пропорційність означає, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, мають бути здатними спричинити результат, заявлений як розумна мета та мають бути співмірними з нею.

- Розумна (легітимна) мета – визначені законами потреби публічного порядку чи безпеки, вимоги суспільної моралі чи здоров'я.

- Обмеження дискреції полягає у намаганні надання повноважень у не більш ніж достатньому обсязі (за напрямками, часом та простором), а також у передбаченні механізмів запобігання або виправлення зловживання ними чи покарання за таке.

4. «Рівність перед законом та недискримінація» складається з:

- рівності перед законом;
- рівності перед судом;
- відсутності дискримінації.

5. «Забезпечення правосуддя» складається з:

- забезпечення доступу до правосуддя;
- безсторонність суду;
- незалежність суду;
- дієвість судових рішень.

Таким чином, слід констатувати, що як правова концепція «Верховенство права» має високий ступінь теоретичної розробленості та обсяг достатній для виконання функції правового ідеала. Також слід визнати, що виконання правил «Верховенства права» при криміналізаційній діяльності є необхідною умовою вироблення кримінально-правових норм властивих правовому та демократичному суспільству.

1. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). Checklist of questions to assess compliance with the rule of law. Adopted at the 106th plenary session of the Venice Commission (Venice, 2016, March 11-12). (in Ukrainian).

Олег Левін

кандидат історичних наук, доцент
*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

РОЗВИТОК ПРАВА КИЇВСЬКОЇ РУСИ ЗА ЧАСИ ПРАВЛІННЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

В історії українського народу є такі сторінки, що є прикладом для сьогодення, для його правової культури. Однією з подій минулого була поява першого правового кодексу Київської Русі – Правди Руської. В ней закріплювалися: права власності правлячого класу, посилювалася охорона недоторканності людини, встановлювалися норми кримінального та цивільного права, з покарань виключалося смертна кара. «Руська Правда» стала першим письмовим збірником законів Давньоруської держави, важливою складовою її правової культури.

Процес формування української державності пов'язаний з розвитком правової думки, тому розуміння сутності держави та специфіки всіх складних державотворчих процесів, що характеризують суспільний розвиток, потребує дослідження правових ідей та документів, які їх відображають. [1;2;3].

Особливо це стосується епохи Ярослава Мудрого (978-1054 рр.) тому, що за часи його правління країна розквітла і стала могутньою державою